

شناسایی موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان

زینب طولابی^۱، زینب بدره‌ایی^۲

مقاله پژوهشی
اصل
Original
Article

چکیده

هدف: با وجود اینکه مشارکت و همنوایی در کلاس می‌تواند آثار مثبتی در یادگیری دانشجویان به همراه داشته باشد، اغلب بسیاری از آنان انگیزه کمتری برای شرکت در این برنامه‌ها دارند. هدف از این مقاله، شناسایی عواملی است که مانع مشارکت و همنوایی تحصیلی در میان دانشجویان می‌شود. **روش:** پژوهش حاضر با تبعیت از پارادایم تفسیری، دارای رویکرد کیفی جهت‌دار به روش تحلیل مضمون است. روش انتخاب مشارکت‌کنندگان برای مصاحبه، به صورت نمونه‌گیری قضاوتی و نمونه‌گیری گلوله برفی تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت. در نهایت تعداد ۱۲ نفر از دانشجویان به این منظور در نظر گرفته شدند. جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شد و تحلیل داده‌ها به شیوه کدگذاری صورت گرفت. **یافته‌ها:** با مرور چندباره و تحلیل مصاحبه‌های مکتوب‌شده، موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی در ۱۶۱ واحد معنایی، ۶۵ رمز، ۱۰ طبقه و چهار درونمایه استخراج شدند. **نتایج:** عوامل متعددی مانند کیفیت روابط استاد-دانشجو، محتوای آموزشی، توانایی در خودتنظیمی، انگیزش عاطفی و روش تدریس اساتید، بر مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان تأثیر می‌گذارند. رفع موانع رفتاری، عاطفی و شناختی و ارتقای محیط آموزشی و انگیزه، می‌تواند نقش مهمی در بهبود فعالیتهای علمی دانشجویان داشته باشد.

واژگان کلیدی: مشارکت، مشارکت تحصیلی، همنوایی تحصیلی، تعامل تحصیلی، دانشجویان.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۰۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۴/۲۶

۱. دکترای تخصصی مدیریت آموزشی، دانشیار گروه مدیریت، دانشگاه ایلام. ایلام، ایران. (نویسنده مسئول). نشانی: ایلام؛ بانگنجا، دانشگاه ایلام، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه مدیریت. تلفن: ۰۹۱۸۱۴۱۱۴۰۴ / z.toulabi@ilam.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، مدیریت آموزش و بهسازی منابع انسانی، دانشگاه ایلام. ایلام، ایران. zeinabbadrei@gmail.com

الف) مقدمه

بشریت در طول تاریخ همواره به مشارکت فزاینده روی آورده است و پیچیدگی دانش نوین، ضرورت مشارکت را می‌طلبد. مشارکت، عاملی کلیدی در فرایند یادگیری است که صرف نظر از اینکه از ابزارهای فناورانه در محیط آموزشی استفاده شود یا نه، یادگیری بهبود پیدا می‌کند. با توجه به اهمیت مشارکت در فرایند یادگیری، پرداختن به این مهم نقش کلیدی دارد؛ زیرا بدون مشارکت در فرایند یادگیری، تجربه یادگیری شکل نخواهد گرفت (نيسا و لولیتاساری، ۲۰۲۲). همنوایی، پشتوانه مشارکت فراگیران است (رینیتا و ایسواری، ۲۰۲۱). همنوایی در میان دانش آموزان، تغییر رفتار آنان برای پایبندی به هنجارهای گروه مرجع، پذیرش ایده‌های گروهی یا قوانینی است که نحوه رفتارشان را شکل می‌دهد. (بارون و برن، ۲۰۰۵)

مشارکت در کلاس ممکن است در گسترده‌ترین شکل خود، به عنوان مشارکت دانش آموزان در تمام روشهای آموزشی تعریف شود (اروات^۴ و همکاران، ۲۰۱۸) که تمام جنبه‌های مشارکت، از حضور در سخنرانی‌ها تا همه انواع مشارکت در فعالیتهای کلاسی را که دانش آموزان را به یادگیری مداوم تشویق کند و منجر به بهبود عملکرد آنان شود، در بر می‌گیرد (پریکورت و گینور، ۲۰۱۹؛ تانگ^۶ و همکاران، ۲۰۲۰؛ ژو و کوئیو، ۲۰۲۲). از سوی دیگر، همنوایی تحصیلی به پذیرش ارزشها، قوانین و انتظارات آموزشی از سوی دانش آموزان در تعامل با همسالان و معلمان اشاره دارد (ژو و تو، ۲۰۲۲). بین این دو مفهوم رابطه‌ای دوسویه وجود دارد؛ به طوری که هرچه حس تعلق اجتماعی و همنوایی دانشجوی بیشتر باشد، مشارکت تحصیلی او، به ویژه در کلاسهای که فضای همدلانه و تعامل مؤثر میان استاد و دانشجویان برقرار است، فعال‌تر و پایدارتر خواهد بود. (اسکینر^۹ و همکاران، ۲۰۰۸)

همنوایی عبارت است از تمایل افراد به تغییر ادراکات، نظرات و رفتار خود، به گونه‌ای که تحت هنجارهای گروهی قرار بگیرند یا با آن سازگار باشند (هاسر و کارنلی، ۲۰۲۰؛ پراتیوی و کارنلی، ۲۰۲۰). همنوایی طبق تحقیقات یونالیا و ائیکس^{۱۲} (۲۰۲۰)، شکلی از نفوذ اجتماعی است

-
1. Nisa & Lolytasari
 2. Reinita & Iswari
 3. Baron & Byrne
 4. Orwat
 5. Precourt and Gainor
 6. Tang
 7. Xu & Qiu
 8. Xu & Tu
 9. Skinner
 10. Haser & Karneli
 11. Pratiwi & Karneli
 12. Yunalia & Ethics

که در آن، افراد نگرش و رفتار خود را تغییر می‌دهند تا از شرایط اجتماعی پیروی کنند. میل زیاد برای رسیدن به هماهنگی و پذیرش، افراد را با همسالان خود سازگار می‌کند. افراد زمانی که هنجارها و ارزشهای گروه اجتماعی خود را بپذیرند، رفتار و اعمال خود را با آن مطابقت می‌دهند؛ همچنین زمانی که افراد برای پیوستن به یک گروه اجتماعی انگیزه داشته باشند، نظرات اعضای گروه را قابل اعتمادتر و دقیق‌تر از نظرات خود می‌دانند و در نتیجه، با آن هم‌نوا می‌شوند (ویبال^۱ و همکاران، ۲۰۲۴). در سنین نوجوانی، دانش‌آموزان به دنبال همسالانی می‌گردند که با آنان علایق مشترک داشته باشند. تأثیر اجتماعی که در همسالان رخ می‌دهد، ناشی از سازگاری ادراکات بین افراد است (فادیلان و مارجوآن، ۲۰۲۱). دانش‌آموزانی که علاقه کمی به عضویت در گروه دارند، در مقایسه با دانش‌آموزانی که احساس تعلق بیشتری به گروه دارند، کمتر درگیر یادگیری و مشارکت و همنوایی با گروه می‌شوند. (ژو و تو، ۲۰۲۲)

مشارکت مؤثر، باعث موفقیت تحصیلی دانشجویان می‌شود (امسوند و ون آالست، ۲۰۱۷)؛ در حالی که عدم مشارکت و انگیزه ضعیف منجر به موانعی در یادگیری می‌شود (لیم و چونگ، ۲۰۱۷). شواهد پژوهشی نشان‌دهنده آن است که اختلال مشارکت در فرایند یادگیری، منجر به کاهش انگیزه دانشجویان، سرخوردگی آنان و زیاد شدن نرخ ترک کلاسها می‌شود. با توجه به نقش انکارناپذیر مدرّسان در میزان مشارکت تحصیلی، معمولاً با تکیه بر روشهای سنتی، به ویژه سخنرانی، فراگیران را به حفظ و تکرار مفاهیم علمی ترغیب می‌کنند و فرصتهای کمتری برای مشارکت، همفکری، همکاری و بحث و گفتگوی فراگیران با یکدیگر فراهم می‌شود (کتلر، ۲۰۱۷). مدرّسان باید مشارکت مؤثر فراگیران را در فعالیتهای آکادمیک تشویق کنند؛ تمام توان خود را به منظور تلاش بیشتر برای انجام فعالیتهای دانشگاهی به کار گیرند و در فرایند تدریس، از رویکرد یادگیرنده‌محور که سرشار از تعامل و مشارکت است استفاده کنند (فخرکمال و همکاران، ۱۴۰۲)؛ تا ضمن افزایش توانایی مشارکتی دانشجویان، سطح انگیزه و تمرکز آنان ارتقا یافته، بتوانند بر احساس دلهره و آسیب‌پذیری خود غلبه کنند (کاپور، ۲۰۲۴). همچنین باید در نظام آموزش عالی کشور تغییراتی رخ دهد تا دانشجویانی فعال، با روحیه کار گروهی تربیت شوند. (تیموری کوهسار و همکاران، ۱۴۰۲)

-
1. Vibal
 2. Fadilah & Marjohan
 3. Msonde & Van Aalst
 4. Liem & Chong
 5. Kettler
 6. Kapur

در سالهای اخیر، به ویژه بعد از بحران کووید-۱۹، کاهش قابل توجهی در میزان مشارکت و همنوایی دانشجویان در فعالیتهای یادگیری و تعاملات دانشگاهی گزارش شده است (توماس^۱ و همکاران، ۲۰۲۳). عوامل متعددی از جمله: کاهش انگیزه درونی، اضطراب تحصیلی، چالشهای شناختی و سازگاری دشوار با محیط یادگیری برخط، می توانند در این زمینه نقش داشته باشند (ژو و یو، ۲۰۲۱). در کنار این موارد، عواملی نظیر احساس انزوای اجتماعی، نبود حس تعلق به دانشگاه و ضعف در روابط بین فردی با استادان و همتایان نیز از موانع مهم مشارکت و همنوایی تحصیلی شناخته می شوند (ویثاناج^۲ و همکاران، ۲۰۲۴). دانشجویان گروه های آسیب پذیر، به ویژه نسل اول دانشگاه رو، دانشجویان بین المللی یا اقلیتهای قومی، با موانع چندلایه تر مانند فشارهای اقتصادی، تفاوت های فرهنگی یا احساس طرد اجتماعی روبه رو می باشند (سائی و هوگان، ۲۰۲۳). بی توجهی به این موانع می تواند به افت تحصیلی، کاهش تعاملات سازنده، ترک تحصیل و نارضایتی گسترده از تجربه تحصیلی منجر شود (پالسن و مک کورمیک، ۲۰۲۱). پژوهشهای اخیر نشان می دهند که این مسائل ریشه در مجموعه ای از عوامل روان شناختی، فرهنگی، ساختاری و آموزشی دارند.

از منظر روان شناختی، احساس بی تعلقی و نبود پیوند عاطفی با فضای دانشگاهی، از جمله دلایلی است که دانشجویان را از مشارکت فعال بازمی دارد. دانشجویانی که در محیط دانشگاه احساس طردشدگی، بی هویتی یا بی اهمیتی می کنند، کمتر در فعالیتهای کلاسی یا گروهی مشارکت می کنند و تمایل کمتری به تطابق با انتظارات نهاد دانشگاهی دارند (ژانگ و کیم، ۲۰۲۴). این وضعیت ممکن است تحت تأثیر عواملی همچون: اضطراب، افسردگی، یا عدم تطابق فرهنگی با فضای آموزشی باشد که به ویژه در میان دانشجویان اقلیت یا مهاجر شایع تر است. (آگاروال و شیفشی، ۲۰۲۱)

از سوی دیگر، ساختارهای آموزشی و محیط های یادگیری نیز نقش بسزایی در تضعیف مشارکت دارند. نظامهای آموزشی مبتنی بر انتقال منفعلانه اطلاعات، فرصت تعامل و تفکر انتقادی و مشارکت فعال را از دانشجویان سلب می کنند. در چنین شرایطی، دانشجو به یک دریافت کننده صرف تبدیل می شود که نه احساس مالکیت بر یادگیری دارد و نه انگیزه ای

-
1. Thomas
 2. Zhou & Yo
 3. Whihanage
 4. Sathy & Hogan
 5. Paulsen & McCormic
 6. Zhang & Kim
 7. Aggarwal & Cifti

شناسایی موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان ۷

برای درگیر شدن با محتوا (ویثاناچ و همکاران، ۲۰۲۴). همچنین، نابرابری در دسترسی به منابع دیجیتال، فناوری و حمایت‌های آموزشی، به ویژه در دوران پسا کرونا، فاصله مشارکت بین گروه‌های مختلف دانشجویی را افزایش داده است. (تادس و مولی، ۲۰۲۳)

افزون بر این، فشارهای اقتصادی و نیاز به اشتغال همزمان با تحصیل موجب می‌شود تا برخی دانشجویان زمان و انرژی کافی برای مشارکت در فعالیتهای دانشگاهی نداشته باشند. این عامل، به ویژه در میان دانشجویان طبقات پایین‌تر اقتصادی، عامل مهمی در کاهش تعاملات علمی و اجتماعی است (توماس و همکاران، ۲۰۲۳). در این میان، بی‌توجهی نهاد دانشگاه به طراحی سیاستهای حمایتگر و انعطاف‌پذیر برای پاسخگویی به نیازهای متنوع دانشجویان، موجب تشدید این شکافها شده است. از این رو، شناسایی دقیق و علمی این موانع و تلاش برای بهبود ساختارها و راهبردهای حمایت از مشارکت دانشجویی، برای تحقق آموزش عالی فراگیر و موفق، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. (زپکه، ۲۰۲۱)

هدف اصلی این پژوهش، شناسایی موانع مؤثر بر کاهش مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان در محیط‌های دانشگاهی است. این تحقیق، با تمرکز بر ابعاد مختلف این موانع (رفتاری، شناختی، عاطفی و عاملی)، در پی آن است تا ضمن شناسایی ریشه‌های اصلی کاهش مشارکت و همنوایی، زمینه‌ای برای ارائه راهکارهای کاربردی برای بهبود کیفیت آموزشی، افزایش تعامل و ارتقای انگیزه تحصیلی در دانشجویان فراهم آورد. مطالعه حاضر در پی یافتن پاسخ به سؤال ذیل انجام شده است: موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان کدام‌اند؟

۱. ادبیات پژوهش

یک) پیشینه نظری

ایده اصلی مشارکت در یادگیری، ریشه در اندیشه جان دیویی^۱ دارد. وی، یادگیری را بازسازی مداوم تجربه و ساخت دانش از طریق یک تجربه می‌داند (گریسون^۲ و همکاران، ۲۰۱۲). اگرچه ارائه تعریف روشن و دقیق از مفهوم مشارکت به دلیل چند وجهی بودن آن کمی دشوار است، نسبت به این تعریف پذیرش عمومی وجود دارد که مشارکت، رخداد و رویدادی دوجانبه و دوطرفه است که دست کم نیازمند دو اقدام است. مفهوم کلاسیک

1. Tadesse & Muluye
2. Zepke
3. John Dewey
4. Garrison

مشارکت تحصیلی که محدود به تعاملات کلامی است، با دیدگاهی وسیع شامل هر چیزی است که باعث شود دانش‌آموزان بیشتر در یادگیری درگیر شوند (اروات و همکاران، ۲۰۱۸). مشارکت در کلاس، مفهومی چندبعدی و شامل جنبه‌های بسیاری است که شواهدی از مشارکت دانش‌آموزان، مانند آمادگی قبل از ورود به کلاس، حضور در کلاس (هارد و راوشا،^۱ ۲۰۲۲)، مشارکت در فعالیتهای و بحثهای کلاسی (ژو و کوئو، ۲۰۲۲) و انجام تکالیف (تانگ و همکاران، ۲۰۲۰) را نشان می‌دهد. تحقیقات گذشته نشان می‌دهد که این فعالیتهای منجر به درک و حفظ بهتر مطالب می‌شود (پریکورت و گینور، ۲۰۱۹). علاوه بر این، مشارکت در کلاس، ابزاری انگیزشی است که ثابت شده باعث افزایش تعامل و در نتیجه، افزایش پیشرفت دانش‌آموزان می‌شود (فردریکس^۲ و همکاران، ۲۰۱۹). ارتمر^۳ و همکاران (۲۰۱۱) سه نوع مشارکت را در یادگیری طبقه‌بندی کرده‌اند. آنان بعد از مطرح کردن مشارکت مدرس - دانشجو، دانشجو - دانشجو و دانشجو - محتوا، این گونه بیان کردند که منظور از تعاملهای بین دانشجو و محتوا، فعالیتهایی است که منجر به تغییر درک، نگرش یا ساختارشناختی در ذهن دانشجو می‌شود. مشارکت دانشجو - دانشجو و مدرس - دانشجو از طریق بحث و گفتگو شکل می‌گیرد و مشارکت دانشجو - محتوا را تسهیل می‌کند. بین انواع مشارکت و کیفیت یادگیری، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. (معصومی‌فرد، ۱۳۹۸)

به گفته جیانگ، بونگ و کیم^۴ (۲۰۱۵)، هم‌نوایی به معنای تسلیم شدن در برابر گروه است، حتی اگر هیچ درخواست مستقیمی برای پیگیری کار گروهی وجود نداشته باشد. طبق تحقیقات بارون و برن (۲۰۰۵)، چهار عامل وجود دارد که بر هم‌نوایی تأثیر می‌گذارند: انسجام، اندازه گروه، حمایت اجتماعی و تفاوت‌های جنسیتی. مردان و زنان در میزان هم‌نوایی با هم تفاوت دارند. با توجه به اینکه زنان افرادی احساسی، عاقل و با ملاحظه‌اند و تمایل زیادی به دیده شدن و نیاز بیشتری به امنیت دارند، در شرایطی که در گروه تنش و تغییری ایجاد شود، راحت‌تر از مردان با شرایط سازگار می‌شوند. (ونتیگم و وان‌هوت، ۲۰۱۵)^۵

با توجه به نظریه تعامل اجتماعی ویگوتسکی^۶ (۱۹۷۸)، یادگیری به شدت تحت تأثیر تعاملات اجتماعی قرار دارد. کمبود ارتباط مؤثر میان استاد و دانشجو یا عدم مشارکت گروهی، مانعی جدی برای یادگیری و هم‌نوایی تحصیلی ایجاد می‌کند. طبق نظریه

-
1. Hard & Raoshah
 2. Fredricks
 3. Ertmer
 4. Jiang, Bong & Kim
 5. Vantiegheem & Van Houtte
 6. Vygotsky

خودتعیین‌گری دسی و رایان^۱(۲۰۰۰)، سه نیاز روان‌شناختی اساسی؛ یعنی خودمختاری، شایستگی و ارتباط، زمینه‌ساز انگیزش درونی در یادگیری‌اند. نا وقتی این نیازها در محیط آموزشی ارضا نشوند، دانشجویان انگیزه و مشارکت کمتری در فعالیتهای تحصیلی خواهند داشت. بر اساس مدل چندبعدی مشارکت تحصیلی کو^۲ و همکاران(۲۰۰۵)، مشارکت تحصیلی به ابعاد رفتاری، شناختی و عاطفی تقسیم می‌شود. بر اساس این مدل، عدم انگیزش، مشکلات محیطی کلاس و سبک تدریس نامتناسب، از عوامل مهم کاهش مشارکت تحصیلی‌اند. طبق نظریه شناخت اجتماعی بندورا^۳(۱۹۸۶)، خودکارآمدی نقش مهمی در مشارکت تحصیلی دارد. دانشجویی که به توانایی خود در موفقیت در فعالیتهای کلاسی باور نداشته باشد، کمتر در فعالیتهای مشارکت می‌کند. طبق نظریه بارشناختی سوئلر^۴(۱۹۸۸) تا وقتی محتوای آموزشی بیش از حد دشوار یا نامنظم باشد، بار شناختی افزایش یافته و توانایی دانشجو برای درک و مشارکت کاهش پیدا می‌کند؛ که این امر، یکی از موانع شناختی مؤثر در همنوایی تحصیلی است.

دو) پیشینه تجربی

مطالعه تیموری کوهسار و همکاران(۱۴۰۲) که با هدف تعیین پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشگاهی دانشجویان در آموزش عالی انجام شد، به این نتیجه دست یافت که موانع مشارکت فعال دانشجویان، شامل موانع فردی، ساختاری/آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی‌اند. رینیتا و ایسواری(۲۰۲۱) که به تحلیل همنوایی دانشجویان بر اساس جنسیت با استفاده از الگوی راش^۵ پرداخته‌اند، نشان دادند که دانش‌آموزان دختر و پسر در همنوایی تحصیلی با هم متفاوت‌اند و دانش‌آموزان پسر، بیشتر از دانش‌آموزان دختر، توانایی سازگاری و همنوایی دارند. تحقیق حسینی ضربابی و همکاران(۱۴۰۰) که مروری نظام‌مند بر روشهای ایجاد تعامل و بهبود مشارکت دانشجویان در فرایند یادگیری در آموزش عالی است، روشهای ایجاد مشارکت را ارائه بازخورد، مشارکت دانشجو در طراحی آموزشی و اجرا، استفاده از تکنیکهای یادگیری همیارانه، تسهیل فعالیت گروهی و پاداش مبتنی بر انگیزاننده‌های درونی معرفی می‌کند. پژوهش ژو و تو(۲۰۲۲) با عنوان تأثیر انطباق یادگیری

1. Deci & Ryan
2. Kuh
3. Bandura
4. Sweller
5. Rasch

دانشجویان کالج بر همنوایی در هنگ یانگ با نقش تعدیل کننده دلبستگی به همتایان، نتیجه گرفت دانش آموزانی که دلبستگی کمی به عضویت در گروه دارند، در مقایسه با دانش آموزانی که احساس تعلق بیشتری به گروه دارند، کمتر درگیر یادگیری و مشارکت و همنوایی با گروه می شوند.

طبق تحقیقات رحیمی ریگی و همکاران (۱۴۰۲) که با هدف بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت تحصیلی انجام شد؛ محققان دریافتند که در مشارکت رفتاری، عاطفی و شناختی، استاد یک فعالیت یادگیری ارائه می دهد (مثلاً یک کتاب برای خواندن) و دانشجویان با تفکر و استفاده از راهبردهای پیچیده یا سطحی در حین کار واکنش نشان می دهند؛ اما در مشارکت عاملی، دانشجو صحبت می کند و ابتکار شخصی خود را به شیوه ای فعال نشان می دهد.

در مطالعات فادیلاح و مارجوهان (۲۰۲۱) که به منظور بررسی مشارکت حمایتی والدین و همنوایی همسالان در ایجاد انگیزه انجام شد، پژوهشگران دریافتند که حمایت والدین و همنوایی مثبت همسالان باعث می شود دانش آموزان انگیزه یادگیری بالایی داشته باشند و به توانایی های خود اطمینان پیدا کنند. در مطالعه کاپور (۲۰۲۴) که مشارکت دانش آموزان در فعالیتهای آکادمیک برای دستیابی به اهداف آموزشی را بررسی کرده است، به تأثیر اساتید در ایجاد انگیزه مشارکت دانش آموزان از طریق ایجاد گروه های کلاسی، تکالیف و پروژه و روشهای تدریس مشارکتی اشاره شده است.

با نگاهی به مطالعات گوناگون در حوزه مشارکت تحصیلی، به نظر می رسد که حضور فعال دانشجویان در فرایند یادگیری، تحت تأثیر طیفی از شرایط و عوامل متنوع قرار دارد. همچنین می توان دریافت که رویکردهای آموزشی و شیوه های رفتاری اساتید، نقش مهمی در ترغیب یا کم رنگ سازی این مشارکت دارند. به کارگیری روشهایی که ذهن دانشجو را درگیر می کند یا مسئولیت عمل را به عهده خود او می گذارد، به نوعی در پیوند با میزان مشارکت مشاهده می شود. از سوی دیگر، به نظر می رسد برخی دانشجویان در مواجهه با ساختارهای نظام آموزشی، با موانعی روبرویند که فراتر از ویژگی های فردی شان قرار می گیرد. این موانع ممکن است ریشه در فرهنگ، ساختار دانشگاه یا حتی شرایط اقتصادی و اجتماعی داشته باشند. پرسشی که در این میان پدید می آید آن است که چه چیزی باعث می شود برخی دانشجویان مسیر مشارکت را هموارتر طی کنند، در حالی که دیگران با موانع متعددی روبه رو می شوند و کمتر با جریان جمعی کلاس همراه می شوند؟ به تدریج روشن می شود که برای فهم دقیق تر مسئله، نباید تنها به آمار و نظریه ها بسنده کرد، بلکه باید به درون

شناسایی موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان ♦ ۱۱

تجربه‌های واقعی دانشجویان نفوذ کرد و از زبان خودشان عوامل بازدارنده یا انگیزشی را شنید. شاید در میان این روایتها بتوان ریشه‌های پنهانی را یافت که در پژوهشهای پیشین کمتر به آنها پرداخته شده است.

از آنجا که مشارکت و همنوایی دانشجویان، موجب درگیری ذهنی آنها و افزایش میزان یادگیری می‌شود (نجاتی، ۱۴۰۰)، ضرورت توجه به موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان بسیار حائز اهمیت است. تحقیق حاضر به قصد شناسایی این موانع انجام شده است و سعی می‌شود با تمرکز بر جنبه‌های مختلف این حوزه، ریشه‌کاوی جزئی و دقیقی از این مسئله به عمل آید و همه ابعاد ممکن، با درجه اهمیت یکسان، مطالعه شود. پژوهش حاضر با تمرکز بر شناسایی موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان، به خلأ موجود در ادبیات پژوهشی پاسخ می‌دهد؛ زیرا اغلب مطالعات پیشین یا به صورت کمی انجام شده‌اند یا تنها به یکی از ابعاد مشارکت (رفتاری، شناختی، یا عاطفی) پرداخته‌اند. این مطالعه با اتخاذ رویکردی کیفی و تکیه بر تجارب زیسته دانشجویان، در پی آن است تا تصویری چندلایه و واقعی‌تر از عوامل بازدارنده در محیط دانشگاهی ارائه دهد. افزون بر این، پژوهش حاضر با نگاهی تلفیقی به ابعاد فردی، آموزشی، اجتماعی و فرهنگی موانع مشارکت، می‌تواند مبنایی برای طراحی راهکارهای کاربردی در حوزه آموزش عالی باشد. چنین نگرشی، نه تنها به غنای نظری ادبیات موجود می‌افزاید، بلکه زمینه‌ساز بهبود سیاستگذاری‌ها و شیوه‌های تدریس در دانشگاهها خواهد بود.

جدول ۱: خلاصه پیشینه‌های تجربی و نظری تحقیق

ردیف	نویسنده/سال	موضوع مطالعه/نام نظریه	نوع تحقیق	نتایج کلیدی
۱	تیموری کوهسار و همکاران (۱۴۰۲)	موانع مشارکت فعال دانشجویان	تجربی	موانع فردی، ساختاری/آموزشی، فرهنگی اجتماعی و اقتصادی
۲	رینیتا و ایسواری (۲۰۲۱)	بررسی همنوایی دانشجویان بر اساس جنسیت	تجربی	پسران در همنوایی تحصیلی از دختران سازگارترند.
۳	حسینی ضرابی و همکاران (۱۴۰۰)	روشهای بهبود مشارکت در یادگیری	تجربی	بازخورد، طراحی مشارکتی، یادگیری همیارانه، فعالیت گروهی، پاداشهای درونی

۴	ژو و تو (۲۰۲۲)	نقش دلبستگی به گروه در همنوایی	تجربی	دلبستگی پایین=مشارکت و همنوایی کمتر
۵	رحیمی ریگی و همکاران (۱۴۰۲)	عوامل مؤثر بر مشارکت تحصیلی	تجربی	مشارکت عاملی=بتکار عمل دانشجو در یادگیری
۶	فادیلاح و مارجوهان (۲۰۲۱)	نقش حمایت والدین و همسالان در مشارکت و همنوایی تحصیلی	تجربی	حمایت والدین و همسالان=افزایش انگیزه یادگیری و مشارکت
۷	کاپور (۲۰۲۴)	مشارکت در فعالیتهای آکادمیک	تجربی	نقش پررنگ اساتید در ایجاد انگیزه با روشهای مشارکتی
۸	دسی و رایان (۲۰۰۰)	نظریه خودتعیین گری	نظری	نیاز به خودمختاری، شایستگی و ارتباط=انگیزش درونی مشارکت
۹	کو و همکاران (۲۰۰۵)	مدل چندبعدی مشارکت	نظری	مشارکت رفتاری، شناختی، عاطفی؛ مشکلات کلاسی و سبک تدریس=کاهش مشارکت
۱۰	ویگوتسکی (۱۹۷۵)	نظریه تعامل اجتماعی	نظری	تعاملات اجتماعی پایه یادگیری؛ عدم ارتباط=کاهش مشارکت
۱۱	بندورا (۱۹۸۶)	تئوری شناخت اجتماعی	نظری	خودکارآمدی=شرط مشارکت تحصیلی

ب) روش تحقیق

پژوهش حاضر با تبعیت از پارادایم تفسیری، دارای رویکرد کیفی به روش تحلیل مضمون است. این تحقیق با استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته به دنبال تجزیه و تحلیل داده‌ها به شیوه کدگذاری بوده است. جامعه پژوهش، شامل دانشجویان دانشگاه ایلام در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری است. این تحقیق با استفاده از راهبرد نمونه‌گیری قضاوتی و نمونه‌گیری گلوله‌برفی انجام شد و اشباع نظری بعد از انجام ۱۲ مصاحبه حاصل شد؛ به طوری که بعد از مصاحبه دوازدهم، داده‌های جدیدی به مفاهیم قبلی افزوده نشد و تکرار الگوها

شناسایی موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان ۱۳

مشاهده شد و محقق اطمینان یافت داده‌های جمع‌آوری شده برای پاسخ به سؤال پژوهش کافی بوده و افزودن مشارکت‌کننده جدید، بیش‌نوینی به تحلیلها نمی‌افزاید. مشخصات مصاحبه‌شوندگان در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲: مشخصات مصاحبه‌شونده‌ها

ردیف	مقطع تحصیلی	سن	جنسیت	شغل	رشته تحصیلی
۱	کارشناسی ارشد	۲۵	زن	معلم	علوم تربیتی
۲	کارشناسی ارشد	۲۷	زن	-	تاریخ اسلام
۳	دکتری	۲۹	زن	مدرس زبان انگلیسی	آموزش زبان انگلیسی
۴	کارشناسی ارشد	۲۴	مرد		زیست‌شناسی سلولی و مولکولی
۵	کارشناسی	۱۸	مرد	-	حسابداری
۶	دکتری	۲۹	زن	معلم	جامعه‌شناسی
۷	کارشناسی ارشد	۲۳	مرد		شیمی
۸	کارشناسی ارشد	۲۳	زن	-	گیاه‌پزشکی
۹	کارشناسی	۲۲	زن	-	اقتصاد
۱۰	کارشناسی	۱۸	مرد	-	مدیریت بازرگانی
۱۱	دکتری	۳۰	مرد	حسابدار	مدیریت جنگل
۱۲	دکتری	۲۹	زن	منشی	فیزیولوژی گیاهی

تمامی مصاحبه‌ها به صورت حضوری و با رضایت کامل و تعهد عدم انتشار مستقیم صوت مصاحبه‌شوندگان انجام شد. سؤالات اولیه مصاحبه‌ها بر اساس مطالعات و پژوهشهای موجود، در قالب ۱۰ پرسش تدوین شد (شکل ۱) و بعد از مرور چندبارۀ متن مصاحبه‌های انجام‌شده، ۱۶۱ واحد معنایی شناسایی شد. سپس این واحدهای معنادار به ۶۵ رمز تقسیم شدند. در مرحله بعد، این رموز به ۱۰ طبقه تقسیم و در نهایت، چهار درونمایه از درون طبقات استخراج شد. به دلیل وجود پژوهشهای پیشین در حوزه این تحقیق، از شیوۀ تحلیل محتوای کیفی جهت دار استفاده شده است. بعضی از رموز و طبقه‌ها از پیشینه‌های نظری استخراج شده‌اند.

۱. به نظر شما، چه عواملی باعث می‌شوند دانشجویان در فعالیتهای کلاسی مشارکت نکنند؟
۲. آیا تا به حال احساس کرده‌اید که در محیط دانشگاه نمی‌توانید با دیگران همسویا هماهنگ شوید؟
۳. نقش اسیتام در تشویق یا بازداشتن شما از مشارکت تحصیلی چقدر برایتان حائز اهمیت بوده است؟
۴. به نظر شما، کدام روشی مثل کلاس‌های گروهی یا تدریس با استفاده از ابزارهای دیجیتال برای تشویق مشارکت در کلاس‌ها بهتر است؟
۵. آیا فضای آموزشی و روش تدریس اساتید در ایجاد مشارکت تأثیر دارد؟ چگونه؟
۶. چقدر روابط شما با همکلاسی‌هایتان به میزان همکاری و مشارکت تحصیلی شما تأثیر می‌گذارد؟
۷. به نظر شما، چه عواملی می‌تواند مانع از مشارکت دانشجویان در کلاس‌ها شود؟
۸. نقش وضعیت اقتصادی یا دغدغه‌های مالی در کاهش مشارکت تحصیلی را چطور ارزیابی می‌کنید؟
۹. چه تجاربی از موفقیت یا ناکامی در مشارکت تحصیلی داشته‌اید؟ علت آن چه بوده است؟
۱۰. به نظر شما چه اقداماتی می‌تواند موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان را کاهش دهد؟

شکل ۱: سؤالات مصاحبه

برای تدوین و نهایی‌سازی سؤال تحقیق، ابتدا از طریق مطالعه عمیق مبانی نظری (نظریه خودتعیین‌گری، تعامل اجتماعی، شناخت اجتماعی و بارشناختی) و مرور پیشینه تجربی (مطالعات داخلی و بین‌المللی درباره موانع مشارکت و همنوایی)، متغیرهای کلیدی مسئله (موانع فردی، ساختاری، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی) و اهمیت آنها در مشارکت تحصیلی روشن شد. در این مرحله، با تعیین اینکه شکاف موجود در ادبیات پژوهش فقدان یک بررسی جامع از همه ابعاد موانع است، ضرورت طرح سؤال پژوهشی مشخص شد. سپس برای ساختاردهی سؤال، چهار عنصر اصلی مشخص شدند: جمعیت (دانشجویان آموزش عالی)، موضوع (موانع مشارکت و همنوایی)، هدف (شناسایی) و قلمرو (زمینه‌های فردی تا اقتصادی). جمله‌بندی اولیه با ذکر انواع موانع و دامنه مشارکت تحصیلی شکل گرفت و

سپس برای وضوح و اختصار به شکل نهایی درآمد. برای تضمین روایی و کاربردپذیری سؤال، یک پروتکل گام به گام به شرح ذیل اجرا شد:

۱. برای گردآوری نظریه‌ها، جستجوی نظام‌مند منابع در پایگاه‌های معتبر^۱ و شواهد تجربی مرتبط؛
۲. تحلیل انتقادی و شناسایی شکافهای پژوهشی با تمرکز بر ابعاد کم بررسی شده؛
۳. تدوین پیش‌نویس سؤال با تشریح دقیق متغیرها و جمعیت هدف؛
۴. کسب بازخورد از چند استاد و متخصص حوزه تعلیم و تربیت برای ارزیابی شفافیت، اهمیت و نوآوری سؤال؛
۵. ادغام بازخوردها و اصلاح نهایی سؤال پژوهش.

به این ترتیب، سؤال پژوهش هم بنیاد نظری مستحکم دارد و هم از نظر روش‌شناختی برای اجرا در یک مطالعه میدانی آماده شده است. اعتبار پژوهش از مقبولیت، انتقال‌پذیری، تأییدپذیری و قابلیت اطمینان برخوردار بوده و مورد تأیید است. در این پژوهش به نحو مطلوبی از شیوه‌های مختلف جمع‌آوری اطلاعات، از جمله: مصاحبه، مطالعات کتابخانه‌ای و مطالعه اسناد بالادستی برای رعایت مقبولیت پژوهش استفاده شده است. همچنین با مرور متعدد مصاحبه‌ها و استخراج حداکثری و غیر تکراری مطالب، سعی بر رعایت انتقال‌پذیری شد و نیز برای رعایت تأییدپذیری پژوهش، تمام روندها و تصمیمات طی پژوهش، در گزارش بیان شد. برای ارزیابی قابلیت اطمینان پژوهش، اقدامات مختلفی صورت گرفت؛ به این صورت که اولاً بعد از پیاده‌سازی اولیه کدگذاری مصاحبه‌های انجام‌شده، اختلافات موجود توسط چند محقق شناسایی و رفع می‌شد و ثانیاً طبقات و درونمایه‌های استخراج‌شده و نهایی با بعضی از مصاحبه‌شوندگان پژوهش در میان گذاشته شده، دیدگاههای آنان بررسی و تأیید نهایی می‌شد.

ج) یافته‌های تحقیق

با استناد به داده‌های استخراج‌شده از مصاحبه‌ها و رمزهای حاصل، معنای اصلی تحقیق، شکاف میان محیط آموزش رسمی و نیازهای روانی، اجتماعی و تحصیلی دانشجویان

تشخیص داده شد. با توجه به جدول ۳، یافته‌ها به ۶۵ رمز، ۱۰ طبقه و چهار درونمایه طبقه‌بندی شدند.

جدول ۳: رمزها، طبقه‌ها و درونمایه‌ها

ردیف	رمز	طبقه	درونمایه
۱	ناتوانی استاد در ادارهٔ کلاس	اساتید	الزامات رفتاری
	رابطهٔ استاد با دانشجو		
	عدم پاسخگویی استاد به سؤالات دانشجو		
	در نظر نگرفتن حضور دانشجو به عنوان بخشی از نمره		
	دشواری مطالب درسی	مطالب آموزشی	
	عدم تطابق مطالب درسی با نیاز و رشته دانشجو		
	کسل کننده بودن مطالب آموزشی		
	عدم آشنایی قبلی با مطالب درسی		
	خستگی دانشجو	مشکلات دانشجویی	
	بیماری دانشجو		
	دور بودن مسیر دانشگاه		
	مشغلهٔ کاری و مالی دانشجو		
	مشکلات خانوادگی دانشجو		
	شلوغ بودن کلاس	محیط فیزیکی کلاس	
	آلوده بودن کلاس		
	بزرگی کلاس		
	نور کم/ زیاد، گرما/ سرما		
	برگزاری کلاسها صبح زود/ آخروقت		
	طولانی بودن زمان کلاسها		

	برنامه ریزی زمانی آموزشی	برنامه فشرده کلاسها	
		فاصله زمانی زیاد بین دو کلاس	
		داشتن کلاس دیگر در همان روز	
الزامات عاملی	مشارکت داوطلبانه	دلزدگی	۲
		عدم آگاهی	
		عدم آمادگی	
		انفعال عمومی	
		عدم اطمینان	
		فایده گرایی	
		خودتنظیمی	
		عدم رضایت از زندگی	
		بیگانگی اجتماعی	
		اعتماد به نفس پایین	
		نداشتن تفکر خلاق	
		نقاط ضعف دانشجو	
		عدم تعهد	
الزامات عاطفی	موانع انگیزش و علاقه	نبود بستر مناسب در دانشگاه	۳
		عملکرد ضعیف دانشجو	
		روابط ضعیف دانشجویان با یکدیگر	
		روابط ضعیف دانشجو با استاد	
		تأیید شدن از سوی همسالان	
		عدم نیاز به پیشرفت	
		تجارب ناموفق دانشجویان	
		نبود برنامه مناسب کلاسی	
		نبود برنامه تفریحی - ورزشی	

		عدم آگاهی از دلایل رسیدن به موفقیت	
		عدم مطالعه روزانه	
		مطالب کسل کننده	
		عدم الگوبرداری	
		حفظ صرف مطالب	
		تعلل ورزی تحصیلی	
		نداشتن تغذیه مناسب	
		نداشتن برنامه زمانی مناسب	
		نبود فرصت مطالعه گروهی	
		عدم تجسم خود به عنوان فرد موفق	
		نداشتن مشاور تحصیلی	
الزامات شناختی	روش تدریس	عدم تناسب محتوای کتاب درسی با روش تدریس	۴
		نامشخص بودن هدف و محتوای تدریس	
		عدم استفاده بهینه از وقت کلاس	
		تدریس سنتی	
		عدم وجود وسایل کمک آموزشی	
		عدم استفاده از فناوری های نوین	
	علمی-سواد ی	عدم تسلط و آمادگی علمی استاد	
		معرفی منابع غیر تخصصی	
		هدایت آموزش به سمت مفاهیم غیر کاربردی	
	شخصیتی	عدم احترام به دانشجو	
		ظاهر نامناسب اساتید	
		عدم انتقادپذیری استاد	

		امتناع استاد از ارائه مشاوره و راهنمایی به دانشجو
--	--	---

جدول ۳، در واقع حاصل تحلیل داده‌های کیفی به دست آمده از مصاحبه‌هایی است که با هدف شناسایی عوامل تأثیرگذار در فرایند مشارکت و همنوایی دانشجویان انجام شدند. یافته‌ها با استفاده از تکنیک رمزگذاری تدوین شده‌اند؛ به این معنا که پژوهشگر ابتدا عبارات و نکات کلیدی مطرح شده در مصاحبه‌ها را به صورت رمزهایی ثبت کرده و سپس این رمزها را در قالب طبقه‌هایی با مفاهیم مشترک گروه‌بندی کرده است. در نهایت، طبقه‌ها درونمایه‌هایی را تشکیل می‌دهند که هر کدام نمایانگر یک بُعد کلی از مسئله مورد بررسی‌اند. درونمایه‌های الزامات رفتاری، شناختی، عاملی و عاطفی، چهار بعد اصلی‌اند که به نوعی نشان می‌دهند چرا دانشجویان ممکن است در فرایند آموزشی مشارکت و همنوایی کافی نداشته باشند. الزامات رفتاری، به تعاملات و عملکرد اساتید در کلاس، ناتوانی در پاسخگویی به سؤالات یا نادیده گرفتن حضور دانشجو مربوط است. الزامات شناختی، به مسائل مربوط به روش تدریس، محتوا و آمادگی علمی اساتید اشاره دارد؛ جایی که دانشجو ممکن است به دلیل عدم تطابق محتوا با نیازهایش یا تدریس سنتی، درگیر یادگیری نشود. الزامات عاطفی بیشتر به جنبه روانی-اجتماعی، مانند ضعف در ارتباط با دیگر دانشجویان یا استاد یا احساس ناکامی و ناتوانی در پیشرفت اشاره دارد و در نهایت، الزامات عاملی به ویژگی‌های فردی و شرایط دانشجو مانند بی‌انگیزگی، نبود آگاهی، یا ضعف در خودتنظیمی مربوط می‌شود. این عوامل فردی با عوامل محیطی، آموزشی و روانی ترکیب می‌شوند و تأثیر منفی بر مشارکت و همنوایی دانشجو می‌گذارند.

(د) بحث و نتیجه‌گیری

فعالیت‌های دانشگاهی، فعالیت‌هایی‌اند که ارتقای یادگیری دانشجویان و دستیابی به اهداف آموزشی را تسهیل می‌کنند. از مزایای تشویق به مشارکت در کلاس، می‌توان به اجرای فرایندهای ارتباطی مؤثر، ارتقای سطح انگیزه و تمرکز، غلبه بر احساس ترس و آسیب‌پذیری، کسب درک درستی از موضوعات دانشگاهی و طرح درس، دستیابی به اهداف آموزشی و در نهایت، ارتقای سطح کلی آموزشی نظام آموزشی اشاره کرد و همچنین اقداماتی که در جهت ارتقای مشارکتهای دانشگاهی باید انجام شود عبارتند از: آگاهی از نیازها و الزامات تحصیلی، تسلط بر موضوعات درسی، انجام تحقیقات منظم، ارتقای کار گروهی، جمع‌آوری

اطلاعات در زمینه موضوعات مختلف، القای خصلتهای اخلاقی، پرورش صفات همت، تدبیر و وظیفه‌شناسی، تقویت رویکرد سازنده، غلبه بر انواع شکستها و داشتن توانایی کار کردن در موقعیتهای استرس‌زا. (کاپور، ۲۰۲۴)

این تحقیق نشان داد که مسائل و مشکلات متعددی از جمله ضعف ارتباط استاد-شاگردی، اعمال سلیق شخصی و ... بر فعالیتهای پژوهشی دانشجویان تأثیر می‌گذارند. از دیگر نتایج این پژوهش می‌توان به تأثیر بازار کار بر میزان رغبت دانشجویان به حضور در کلاس و مشارکت و همنوایی در فعالیتهای و تلاش برای رشد و ترقی در رشته تحصیلی دانشجویان اشاره کرد. امید به استخدام بعد از فارغ‌التحصیلی، از عوامل بسیار مهم در انتخاب رشته‌های دانشگاهی به شمار می‌آید. بازرگان (۲۰۰۰) در این زمینه بیان می‌کند دانش‌آموختگانی که محصول نظام آموزش عالی کشور به شمار می‌آیند، بیشتر از آنکه به فکر پژوهش و تحقیق باشند، به فکر استخدام شدن، به خصوص در بخش دولتی‌اند.

در خصوص توجه به الزامات رفتاری، به عنوان یکی از درونمایه‌های این پژوهش که به اعمال و رفتار قابل مشاهده فراگیر در کلاس درس اشاره دارد (ریو و همکاران، ۲۰۱۹)، رابطه مستقیمی بین روابط استاد-دانشجویی و میزان مشارکت و همنوایی دانشجویان در فعالیتهای پژوهشی مشاهده شد. علاوه بر تأثیر مستقیم استاد در میزان مشارکت و همنوایی دانشجویان، محتوای آموزشی نیز حائز اهمیت است. اگر محتوای ارائه‌شده دشوار و تکراری باشد یا دانشجویان با آن آشنایی قبلی نداشته باشند، در این صورت تمایلی به مشارکت و همنوایی در فعالیتهای کلاسی نخواهند داشت. به علاوه، مشکلات شخصی دانشجویان، از جمله: خستگی، بیماری، مشغله کاری، مشکلات خانوادگی و مشکلات ایاب و ذهاب، به عنوان مانع دیگری در مشارکت و همنوایی تحصیلی شناسایی شد. محیط کلاس به عنوان عامل فیزیکی و ملموس در یادگیری و آموزش فراگیران، تأثیر بسزایی در چگونگی شرایط تحصیل و انگیزه تحصیلی دانشجویان دارد. بی‌شک محیط امن و آرام علاوه بر آنکه برای فراگیران شرایط مساعدی فراهم می‌کند، برای اساتید نیز خوشایند خواهد بود و بازده تدریس آنان را بالا خواهد برد (رشیدی اوندی و همکاران، ۱۴۰۲). شرایط محیطی نامناسب کلاس، اعم از نور کم یا زیاد، شلوغی کلاس، سرما یا گرما و وضعیت نامطلوب بهداشت کلاس، می‌تواند اثرات مخربی بر تعلیم و تربیت فراگیران داشته، آنان را از حضور در دانشگاه و کلاس درس گریزان کند. به علاوه، بسیاری از دانشجویان از برنامه‌ریزی نامناسب و فشرده کلاسهای

دانشگاه ابراز نارضایتی کرده و علت خستگی و عدم مشارکت و همنوایی تحصیلی خود را فاصله زمانی زیاد بین دو کلاس و تداخل در ساعات کلاسها بیان کردند. بر اساس تحقیقات ریو (۲۰۱۳)، بُعد عاملیت به تلاش داوطلبانه دانشجویان در جهت شخصی سازی، بهبود و حتی ایجاد شرایط یادگیری مطلوب اشاره دارد. وقتی محیط آموزشی، حامی خودمختاری یادگیرندگان است و شایستگی آنان را تحسین می کند، در واقع در حال تقویت احساس عاملیت آنهاست (خلیلی خضرآبادی و همکاران، ۱۴۰۱). عدم توانایی دانشجویان در فن خودتنظیمی، اصلی ترین مانع مشارکت و همنوایی تحصیلی در بُعد عاملیت تشخیص داده شد. خودتنظیمی، ظرفیت فرد برای تعدیل رفتار، متناسب با شرایط و تغییرات محیط درونی و بیرونی و در بر دارنده توانایی فرد در ساماندهی و خودمدیریتی رفتار و افکار برای دستیابی به اهداف گوناگون یادگیری است (نیکپی و همکاران، ۱۳۹۵). در این فرایند، فرصتهایی برای یادگیرنده فراهم می شود تا داوطلبانه به انجام اموری مانند تنظیم اهداف خودکنترلی، خودارزشیابی و خودانگیزی پردازد (خلیلی خضرآبادی و همکاران، ۱۴۰۱). مداخلات راهبردهای یادگیری خودتنظیمی در دانش آموزان، با کنترل شرایط، یادگیری را افزایش می دهد و عدم مشارکت در یادگیری را کاهش داده، با افزایش انگیزه برای پرداختن به تکالیف همراه است (گارسیا^۱ و همکاران، ۲۰۱۸). نتایج تحقیق نشان داد که عدم خودتنظیمی دانشجویان در راستای مشارکت و همنوایی تحصیلی، مانع تلاش داوطلبانه دانشجویان برای ایجاد شرایط یادگیری می شود.

الزامات عاطفی، به عنوان درونمایه سوم تحقیق، بازتاب دهنده پیوند هیجانی با دانشگاه است و اشاره به حس تعلق و علاقه به آن دارد (ماندرنا^۲، ۲۰۰۹). هنگامی که یادگیرندگان با اشتیاق و دلگرمی در فعالیتهای یادگیری به مشارکت پردازند، نسبت به مسائل تحصیلی رضایت بیشتری پیدا کرده، با لذت در فعالیتهای یادگیری مشارکت می کنند و تعلل و اهمالکاری از خود نشان نمی دهند (خلیلی خضرآبادی و همکاران، ۱۴۰۱). تعلل ورزی اشاره به گرایش قالب و مداوم برای به تعویق انداختن تکالیف دارد که اغلب با اضطراب همراه است (کاو^۳، ۲۰۱۲). با توجه به نتایج پژوهش حاضر، امروز و فردا کردن در انجام تکالیف درسی یا تعلل ورزی در انجام تکالیف تحصیلی، پیوند دانشجویان با کلاسهای درس را تضعیف کرده، رغبت دانشجویان را به مشارکت و همنوایی در کلاس کاهش می دهد. به علاوه، عواملی

همچون عدم نیاز به پیشرفت، الگوبرداری و تقلید کورکورانه و تمایل شدید به تأیید شدن از سوی همسالان و تجارب ناموفق، به عنوان دیگر عوامل عاطفی بازدارنده دانشجویان در تمایل به مشارکت و همنوایی کلاسی شناسایی شدند.

الزامات شناختی، که به درک و جذب مطالب درسی کمک می‌کند (ریو و همکاران، ۲۰۱۹)، آخرین درونمایه شناسایی شده تحقیق است که موانع مربوط به علم، سواد و شخصیت اساتید و روش تدریس آنان را در کلاسهای درس شامل می‌شود. اساتید، نقش انگیزشگر را در فعالیتهای پژوهشی دانشجویان ایفا می‌کنند و با ارتقای توانایی علمی آنان، روحیه پژوهشگری و تحقیق دانشجویان نیز تقویت می‌شود که البته این کار در گرو این است که استادان اطلاعات و دانش خود را همسو با نیازهای دانشی و مهارتی دانشجویان به‌روز کنند و مهارتهای تعاملی خود را گسترش دهند و همچنین از روش تدریس متناسب با ایجاد باور و انگیزه در دانشجویان برای مشارکت و همنوایی بیشتر استفاده کنند. طبق نتایج، اساتید با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانشجویان نقش مهمی در ایجاد پل ارتباطی بین دانشگاه و جامعه ایفا می‌کنند. با توجه به نقش دوگانه اساتید، هم در بُعد رفتاری و هم در بُعد شناختی تحقیق، باید گفت که اساتید در الزامات رفتاری، تسهیل‌کننده تعاملات و کششهای مؤثر دانشجویان با یکدیگرند؛ ولی در بخش شناختی، تأثیر شخصیت و سطح سواد اساتید در میزان مشارکت و همنوایی دانشجویان مطرح است. در نتیجه، نقش بسزای استاد در تربیت دانشجو، همچون ستونهای اصلی فرایند تربیتی، تأثیر عمیق و دائمی بر زندگی دانشجویان دارد که یافته‌های این تحقیق نیز بر نقش پررنگ اساتید در دانشگاهها صحه گذاشته و بیشترین موانع مشارکتی در این طبقه شناسایی شده است. عدم تناسب روش تدریس با محتوای کتاب درسی، نامشخص بودن هدف و محتوای تدریس، عدم استفاده بهینه از وقت کلاس، عدم ترغیب دانشجو، عدم استفاده از وسایل آموزشی مناسب و استفاده نامناسب از وسایل سمعی و بصری و فناوری نوین، درک و فهم مطالب درسی را دشوار می‌کند. به این ترتیب، به سؤال مطرح شده در ابتدای تحقیق در خصوص موانع مشارکت و همنوایی تحصیلی دانشجویان پاسخ داده شد. نتایج این پژوهش با تحقیقات رحیمی ریگی و همکاران (۱۴۰۲)، فادیلاح و مارجوحان (۲۰۲۱)، ژو و تو (۲۰۲۲)، تیموری کوهسار و همکاران (۱۴۰۲)، رینیتا و ایسواری (۲۰۲۱) همسو است. نتایج تحقیقات کاپور (۲۰۲۴) نیز با نتایج حاصل از این مقاله، نقاط مشترک داشته است.

محدودیتها و پیشنهادها

در خصوص مهم ترین محدودیتهای این پژوهش می توان به عدم همکاری برخی دانشجویان، کمبود وقت و تأثیر مقطع تحصیلی بر نگرش واقعی آنان در پاسخ دهی به سؤالات مصاحبه اشاره کرد.

با توجه به نتایج پژوهش و تأیید نقش پررنگ اساتید در میزان مشارکت و همنوایی دانشجویان، پیشنهادهای ذیل ارائه می شود:

- برگزاری کارگاههای مهارت ارتباطی در فرایند تدریس و محیط کلاس برای اعضای هیئت علمی؛
- ارائه حمایتهای مالی، بورسیه ها و منابع آموزشی برای دانشجویان کم برخوردار؛
- تشویق به تشکیل گروه های مطالعاتی، انجمنهای علمی و برنامه های داوطلبانه مشارکتی؛
- توسعه مراکز مشاوره روان شناختی دانشگاهی و خدمات سلامت روان به صورت رایگان یا با هزینه کم؛
- فراهم کردن امکان انتخاب دروس اختیاری متنوع متناسب با علاقه مندی های فردی دانشجویان؛
- توسعه زیرساختهای فناوری اطلاعات در دانشگاهها؛
- اساتید، محیط کلاس درس را ساختاری مشارکتی، انعطاف پذیر، همراه با دادن فرصت استقلال و انتخاب به دانشجویان به وجود آوردند تا دانشجویان احساس اطمینان به خود و خود کارآمدی بیشتری داشته باشند.
- اگر محتوای دروس به گونه ای تنظیم شود که موجب درگیری دانشجویان شده و اساتید دوره های بازآموزی روشهای تدریس فعال را بگذرانند یا در دوره های آماده سازی خود در دانشگاهها با روشهای تدریس فعال بیشتر آشنا شوند، به احتمال بیشتری میزان مشارکت فراگیران افزایش خواهد یافت.

به منظور بررسی ابعاد دیگر این موضوع، می توان موارد ذیل را ارائه کرد:

- از روشها و ویژگی های تعامل، به عنوان شاخص و مبنایی برای ارزیابی میزان مشارکت و همنوایی دانشجویان استفاده شود.

- پژوهشهایی در زمینه دیگر عواملی که در نگرش دانشجویان به مشارکت و همنوایی تحصیلی در فرایند یاددهی-یادگیری تأثیر دارند، صورت گیرد.
- در سطح مدارس نیز تحقیقات مشابهی به عمل آید تا تصویر جامع تری از مشارکت همنوایی در میان فراگیران به دست آید.
- در زمینه انگیزه دانشجویان و فواید مشارکت و همنوایی، تحقیقاتی انجام شود.
- این تحقیق به بررسی موانع مشارکت دانشجویان در دانشگاه از دیدگاه دانشجویان پرداخته است؛ پیشنهاد می شود نمونه این پژوهش از دیدگاه اساتید نیز انجام شود.

منابع

- تیموری کوهسار، زهرا؛ حسین محمدزاده و مقصود فراستخواه (۱۴۰۲). «پیش‌بایست‌ها، تسهیل‌کننده‌ها و موانع مشارکت فعال دانشگاهی دانشجویان در آموزش عالی کشاورزی ایران: مطالعه کیفی». *مطالعات اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی*، ۳۹-۱۲.
- حسینی ضرابی، حامد؛ اباصلت خراسانی، مرتضی رضایی‌زاده و محمدعلی مظاهری تهرانی (۱۴۰۰). «بررسی روشهای ایجاد تعامل و بهبود مشارکت دانشجویان در فرایند یادگیری در آموزش عالی: یک مرور نظاممند». *رویکردهای نوین آموزش*.
- خلیلی خضرآبادی، مهدیه؛ فائزه اسحاقی مقدم، فاطمه زارع و علیرضا حسین‌پور آشناآباد (۱۴۰۱). «نقش واسطه‌ای یادگیری خودتنظیمی در رابطه بین نیازهای اساسی روان‌شناختی و تعلل‌ورزی تحصیلی در دانش‌آموزان». *آموزش و ارزشیابی*، ۱۴(۵۶): ۳۰-۱۳.
- رحیمی ریگی، مریم؛ محمد کریمی منجرمویی و سمیه رحیمی (۱۴۰۲). «بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت تحصیلی». *مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی*.
- رشیدی اوندی، رضا؛ علی طهماسبی کیا و نیما محمودی (۱۴۰۲). «بررسی اساسی‌ترین ویژگی‌های محیط آموزشی مناسب برای معلم و دانش‌آموزان». *ششمین همایش بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی*.
- فخرکمال، علی؛ معصومه مهتاب قره‌چال و علی افشانی (۱۴۰۲). «بررسی روشهای تدریس سنتی و جدید و تأثیر آنها در پیشرفت تحصیلی و یادگیری دانش‌آموزان و راهکارهای حاصل از آن». *ششمین همایش بین‌المللی روان‌شناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی*.
- معصومی‌فرد، مرجان (۱۳۹۸). «مطالعه رابطه انواع تعامل در یادگیری الکترونیکی با کیفیت یادگیری مشارکتی (مورد مطالعه: دانشجویان کارشناسی ارشد آموزش محیط زیست)». *آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، ۷(۳): ۱۱۴-۱۰۳.
- نجاتی، زهرا (۱۴۰۰). «رابطه بین مشارکت فعال و پیشرفت تحصیلی در کلاس زبان انگلیسی برخط پس از شیوع کووید ۱۹ در ایران». *فناوری آموزشی*.
- نیک‌پی، ایرج؛ سعید فرحبخش و لیلا یوسف‌وند (۱۳۹۵). «تأثیر آموزش راهبردهای یادگیری خودتنظیمی (شناختی و فراشناختی) بر جهت‌گیری هدف در دانش‌آموزان دختر پایه دوم دوره متوسطه دوم با پیگیری شصت‌روزه». *رویکردهای نوین آموزشی*، ۱۱(۲): ۷۶-۸۱.

- Learning Development in Higher Education*.
<https://journal.aladinhe.ac.uk/index.php/jldhe/article/view/1385>
- Bandura, A. (1986). **Social foundations of thought and action: A social cognitive theory**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
 - Baron, R.A. & D. Byrne (2005). **Psikologi Sosial**. Jakarta: Erlangga.
 - Bazargan, A. (2000). "International evaluation as an approach to revitalize university systems: The Islamic Republic of Iran". *Higher Education Policy*, 13: 173-180.
 - Cao, L. (2012). "Examining active procrastination from a self-regulated learning perspective". *Educational Psychology*, 32(4): 515-545.
 - Deci, E.L. & R.M. Ryan (2000). **Intrinsic motivation and self-determination in human behavior**. New York: Plenum.
 - Ertmer, P.A.; A. Sadaf & D.J. Ertmer (2011). "Student content interactions in online courses: The role of question prompts in facilitating higher-level engagement with course content". *Journal of Computing in Higher Education*, 23(2-3): 186-157.
 - Fadilah, A. & M. Marjohan (2021). "Parent support contribution and peer conformity on learning motivation". *Journal Education (Journal Pendidikan Indonesia)*, 7(1): 53-58.
<https://jurnal.iicet.org/index.php/jppi>
 - Fredricks, J.A.; A.L. Reschly & S.L. Christenson (2019). "Interventions for student engagement: Overview and state of the field". In: *Handbook of Student Engagement Interventions* (1–11). Academic Press.
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-813413-9.00001-2>
 - Garcia, R.; K. Falkner & R. Vivian (2018). "Systematic literature review: Self-Regulated Learning strategies using e-learning tools for computer science". *Computers & Education*, 123: 150-163.
 - Garrison, J.; S. Neubert & K. Reich (2012). **nnnn Dewyy's hhihlohhhhly of education: An introduction and reconceptualization for our times**.
 - Hard, B.M. & T. Raoshah (2022). "Developing collaborative thinkers: Rethinking how we define, teach, and assess class participation". *Teaching of Psychology*, 49: 176-184.
<https://doi.org/10.1177/0098628320986953>
 - Haser, R. & Y. Karneli (2020). "Differences in student aggressive behavior judging from peer conformity and its implications in counseling guidance services". *Journal Neo Consoling*, 2(3): 1-10.
<https://doi.org/10.24036/00287kons2020>
 - Jiang, Y.; M. Bong & S.I. Kim (2015). "Conformity of Korean adolescents in their perceptions of social relationships and academic motivation". *Learning and Individual Differences*, 40: 41-54.
<https://doi.org/10.1016/j.lindif.2015.04.012>
 - Kapur, R. (2024). "Participation of students in academic activities: Essential in the achievement of educational goals". *International Journal of Management and Humanities*, 10(12).
 - Kettler, T. (2017). "Advanced academic participation: A longitudinal analysis of ethnicity gaps in suburban schools". *Journal for the Education of the Gifted*, 40(1): 3-19.

- Kuh, G.D.; J. Kinzie, J.A. Buckley, B.K. Bridges & J.C. Hayek (2005). **What matters to student success: A review of the literature**. National Postsecondary Education Cooperative.
- Liem, G.A.D. & W.H. Chong (2017). **"Fostering student engagement in schools: International best practices"**. *School Psychology International*, 38(2): 121-130. <https://doi.org/10.1177/0143034317702947>
- Mandernach, B.J. (2009). **"Effect of instructor-personalized multimedia in the online classroom"**. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 10: 1-19.
- Msonde, S.E. & J. Van Aalst (2017). **"Designing for interaction, thinking, and academic achievement in a Tanzanian undergraduate chemistry course"**. *Educational Technology Research and Development*, 65(5): 1389-1413.
- Nisa, K. & L. Lolytasari (2022). **"E-learning madrasah: Exploring ttdnnts ddd taarrrr" ieeccctinns to ooooooo litrrcc"**. In: *International Conference on Madrasah Reform 2021* (260-265). Atlantis Press.
- Orwat, J.; S. Kumaria, M. Spira, L. Boyle & A. Besinger (2018). **"Class participation as a pedagogical tool in social work education"**. *Social Work Education*, 37(3): 361-377. <https://doi.org/10.1080/02615479.2017.140160>
- Paulsen, M.B. & A.C. McCormick (2021). **"Barriers to student engagement: An institutional and equity-based analysis"**. *The Review of Higher Education*, 44(4): 611-638. <https://sehej.raise-network.com/raise/article/view/1156>
- Pratiwi, R. & Y. Karneli (2020). **"The contribution of online gaming and peer conformity to students"**. *Bullying Behavior journal Aplikasi IPTEK Indonesia*, 4(3): 155-161. <https://doi.org/10.24036/4.34375>
- Precourt, E. & M. Gainor (2019). **"Factors affecting classroom participation and how participation leads to better learning"**. *Accounting Education*, 28(1): 100-118. <https://doi.org/10.1080/09639284.2018.1505530>
- Reeve, J. (2013). **"How students create motivationally supportive learning environments for themselves: The concept of agentic engagement"**. *Journal of Educational Psychology*, 105: 579-595.
- Reeve, J.; S.H. Cheon & H.R. Jang (2019). **"Chapter 7-A Teacher Focused Intervention to Enhance Students' Classroom Engagement"**. In J.A. Fredricks, A.L. Reschly & S.L. Christenson (Eds.). *Handbook of Student Engagement Interventions* (1-19). Academic Press.
- Reinita, Y. & M. Iswari (2021). **"Analysis of student conformity based on gender using the Rasch model"**. *International Journal of Applied Counseling and Social Sciences*, 2(1): 21-26. <https://doi.org/10.24036/005390ijaccs>
- Sathy, V. & K.A. Hogan (2023). **"Inclusive teaching: Strategies for engaging all students in college classrooms"**. *West Virginia University Press*. <https://wvupressonline.com/inclusive-teaching>

- Skinner, E.A.; C. Furrer, G. Marchand & T. Kindermann (2008). **"Engagement and disaffection in the classroom: Part of a larger motivational dynamic?"**. *Journal of Educational Psychology*, 100(4): 765-781. <https://doi.org/10.1037/a001284>
- Sweller, J. (1988). **"Cognitive load during problem solving: Effects on learning"**. *Cognitive Science*, 12(2): 257-285. https://doi.org/10.1207/s15516709cog1202_4
- Tadesse, T. & W. Muluye (2023). **"Major factors influencing student engagement in Ethiopian higher education"**. *PLOS ONE*. <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371%2Fjournal.pone.031873>
- Tang, L.; S. Li, E. Auden & E. Dhuey (2020). **"Who benefits from regular class participation?"**. *The Journal of Economic Education*, 51(3-4): 243-256. <https://doi.org/10.1080/00220485.2020.1804502>
- Thomas, L.; M. Hill & M. Elston (2023). **"Student engagement post-pandemic: Insights and institutional responses"**. *Journal of Student Success*, 15(2): 35-52. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07294360.2024.2424157>
- Thomas, L.; M. Hill, J. O'Mahony & M. Yorke (2023). **"Barriers to student engagement in higher education: A systematic review"**. *RAISE Network*. <https://sehej.raise-network.com/raise/article/view/115>
- Vantieghem, W. & M. Van Houtte (2015). **"Are girls more resilient to gender-conformity pressure? Association between gender-conformity pressure and academic self-efficacy"**. *Sex Roles*, 73(1-2): 1-15. <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0509-6>
- Vibal, J.G.; K.A. Derit, K.R. Bobadilla, R. Palco & R. Tucio (2024). **"Conformity of female college students on feminine norms"**. *Journal of Interdisciplinary Perspectives*, 2(3): 164-172. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10775903>
- Vygotsky, L.S. (1978). **Mind in society: The development of higher psychological processes**. Cambridge, MA: Harvard University Press
- Withanage, D.; A. Ooms & A. Marks (2024). **"Enhancing inclusive student engagement in higher education"**. *QAA Report, University of Greenwich*. https://www.qaa.ac.uk/docs/qaa/members/qaa-report-on-student-engagement--gh-02-05-23.pdf?sfvrsn=639aa81_8
- Xu, Y. & X. Qiu (2022). **"Necessary but problematic: Chinese students' engagement in higher education"**. *Teaching in Higher Education*, 27: 841-858. <https://doi.org/10.1080/13562517.2020.1747424>
- Xu, C.H. & C.H. Tu (2022). **"The moderating role of peer attachment on learning conformity behavior in Hengyang: Moderating role of peer attachment"**. *The Asia-Pacific Education Researcher*, 32(9). DOI:10.1007/s40299-022-00678-x
- Yunalia, E.M. & A.N. Ethics (2020). **"Adolescence and peer conformity"**. *Malang: Expertmedia*.
- Zepke, N. (2021). **"Student engagement: A complex and contested concept"**. *International Journal of Educational Research*, 109: 101839. <https://www.researchgate.net/publication/274265553>

- Student_engagement_ideological_contest_and_elective_affinity_the_Zepke_thesis_reviewed
- Zhang, X. & H.J. Kim (2024). "Exploring the factors influencing student engagement in university English classes". *English Teaching*, 79(1): 121-143. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1424132.pdf>
 - Zhou, M. & L. Yu (2021). "Academic motivation and engagement during online learning in COVID-19: A cross-cultural study". *Education and Information Technologies*, 26(5): 5915–5936. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0360131522002664>
 - Fakhr Kamal, A.; M. Gharechal & A. Afshani (2023). "Study of traditional and new teaching methods and their impact on academic achievement and student learning and the resulting solutions". In *Proceedings of the sixth international conference on psychology, educational sciences, and social studies*. [In Persian]
 - Hosseini Zarrabi, H.; A. Khorasani, M. Rezaiizadeh & M.A. Mazaheri-Tehran (2021). "Investigating methods for creating interaction and improving student participation in the learning process in higher education: A systematic review". *New Approaches to Education*. [In Persian]
 - Khalili Khezrabadi, M.; F. Eshaghi Moghadam, F. Zare & A. Hossein Pourashnaabad (2022). "The mediating role of self-regulated learning in the relationship between basic psychological needs and academic procrastination in students". *Quarterly Journal of Education and Evaluation*, 14(56): 13-30. [In Persian]
 - Masoumi Fard, M. (2019). "Study of the relationship between types of interaction in e-learning and the quality of participatory learning (Case study: Master's students in Environmental Education)". *Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, 3(7): 103-114. [In Persian]
 - Nejati, Z. (2021). "The relationship between active participation and academic achievement in an online English class after the outbreak of COVID-19 in Iran". *Educational Technology*. [In Persian]
 - Nikpei, I.; S. Farahbakhsh & L. Yousefvand (2016). "The effect of teaching self-regulated learning strategies (cognitive and metacognitive) on goal orientation in female students of the second grade of secondary school with a sixty-day follow-up". *New Educational Approaches*, 11(2): 76-81. [In Persian]
 - Rahimi Rigi, M.; M. Karimi Manjarmoui & S. Rahimi (2013). "Study of factors affecting academic participation". *Journal of Psychological Studies and Educational Sciences*. [In Persian]
 - Rashidi Avdi, R.; A. Tahmasabikia & N. Mahmoudi (2023). "Study of the most basic characteristics of a suitable educational environment for teachers and students". In: *Proceedings of the sixth international conference on psychology, educational sciences, and social studies*. [In Persian]
 - Teymurri Kohsar, Z.; H. Mohammadzadeh & M. Farastkhah (2013). "Antecedents, facilitators, and barriers to active academic

participation of students in higher agricultural education in Iran: A qualitative study". *Educational Measurement and Evaluation Studies*.
[In Persian]

